

Jolanta Hajdukiewicz-Lisowiec

„By wspomnienia o nich poznały miliony” : o nagrobkach księży na wirtualnych cmentarzach

Język - Szkoła - Religia 6, 138-147

2011

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Jolanta Hajdukiewicz-Lisowiec
Filologiczne Studium Doktoranckie
Wydział Filologiczny Uniwersytet Gdański

„BY WSPOMNIENIA O NICH POZNAŁY MILIONY”. O NAGROBKACH KSIĘŻY NA WIRTUALNYCH CMENTARZACH

Cmentarz wirtualny jest współczesnym miejscem pamięci, którego byt uzależniony jest od częstotliwości odwiedzin internautów, decydujących się dla „utulenia w sobie żalu” po stracie swoich bliskich na „stawianie” im pomników i umieszczenie na nich inskrypcji, nazwanych przez Franciszka Karpińskiego „wiernymi żalu waszego pamiętnikami”¹. Każdy internauta ma okazję odwiedzić wirtualny cmentarz² i – co najważniejsze – ufundować bliskiej osobie wirtualny nagrobek, korzystając z takich serwisów, jak: *www.wirtualnycmentarz.pl*, *www.virtualheaven.pl*, *www.nekropolia.pl*, *www.zaduszki.pl*, *www.pamietajmy.com.pl* lub *www.miejscapamieci.pl*. Szata graficzna tych wirtualnych cmentarzy, ich ogólna koncepcja oraz symbolika zawarta w kodzie werbalnym i niewerbalnym zależą zarówno od wyobraźni i umiejętności twórców strony, jak i od przewidywanych przez nich potrzeb i preferencji przyszłych odwiedzających. Dlatego na przykład autorzy strony *www.wirtualnycmentarz.pl* proponują, aby internauta sam wybrał porę dnia, pogodę oraz muzykę z odgłosami przyrody, przy której chce zwiedzać wirtualne nagrobki. Jednym z najważniejszych elementów, które twórcy wirtualnych cmentarzy muszą uwzględnić przy ich projektowaniu, jest ich religijny lub niereligijny charakter, przejawiający się w obecności lub nieobecności w ich wystroju symboliki religijnej³, w jej obligatoryjności lub fakultatywności oraz w jej rodzaju. Polskie cmentarze wirtualne często odwołują się do symboliki religijnej, zarówno poprzez kod werbalny, na który składają się różnego rodzaju napisy, jak i kod niewerbalny, czyli – zgodnie z opisem Jana Adamowskiego – siedem grup znaków, do których należą: „sama struktura przestrzenna cmentarza;

¹ T. Chłodziński, *Pamiętniki żalu*, „Gazeta” z 30 XI 1992 r.

² Przypomnę, że od 7 stycznia 2009 r. nazwa *www.wirtualnycmentarz.pl* została zastrzeżona, dlatego założyciele podobnych serwisów stosują synonimy rzeczownika *cmentarz* lub innych wyrażen związanych z kultem pamięci.

³ O wirtualnych cmentarzach pisałam w artykule pt. *Cmentarz wirtualny jako świadectwo funkcjonowania symboliki religijnej w XXI wieku*, [w:] *Język – szkoła – religia*, t. V, pod red. A. Lewińskiej i M. Chmiel, Pelplin 2010, s. 132-139.

ogólne typy architektoniczne nagrobków; rzeźby figuralne; krzyże; nagrobne znaki plastyczne; fotografia nagrobna oraz żywa roślinność⁷⁴.

Religijny charakter wirtualnych cmentarzy wiąże się też z modlitwą. Serwis www.nekropolia.pl reklamuje się na przykład nie tylko jako „miejsce, gdzie można założyć «Wirtualny Nagrobek» zmarłej, bliskiej nam osoby”, ale też jako miejsce modlitwy: „W wolnych chwilach na ekranie monitora, nie tylko Ty, ale i inni bliscy zmarłej mogą wspominać, pomodlić się za jej duszę. Zawsze, każdego dnia o każdej porze”⁷⁵.

Mimo widocznej obecności symboliki religijnej cmentarz wirtualny nie jest jednak miejscem świętym ani nawet poświęconym. Powstawanie takich miejsc w Internecie jest zatem najczęściej odbierane jako jeden z przejawów laicyzacji śmierci, zwłaszcza że większość księży nie jest zwolennikami powstawania wirtualnych cmentarzy. I wśród duchownych są jednak osoby, które nie widzą nic złego w elektronicznej formie upamiętniania zmarłych. Należy do nich na przykład ojciec jezuita Wacław Oszejka, który przestrzega tylko, że: „Trzeba uważać, żeby nie przekroczyć pewnych granic poszanowania intymności i prywatności ludzkiego życia, aby nie popaść w emocjonalny ekshibicjonizm”⁷⁶.

Niejednolitość opinii na temat wirtualnych cmentarzy sprawia, że z pewnym zdziwieniem sami zauważamy fakt lub przyjmujemy od innych osób wiadomość, że na cmentarzach tych można – i to coraz częściej – znaleźć nagrobki poświęcone księżom. Wśród bywalców wirtualnych cmentarzy są zatem również tacy, którzy mimo nie zawsze przychylniej tej formie czczenia pamięci zmarłych opinii reprezentantów Kościoła zdecydowali się na „ufundowanie” nagrobków osobom duchownym.

Na sześciu wirtualnych cmentarzach, które odwiedziłam (www.wirtualnycmentarz.pl, www.virtualheaven.pl, www.nekropolia.pl, www.zaduszki.pl, www.miejscapamieci.pl), odnalazłam około 40 nagrobków księży⁷⁷. Interesujące może

⁷⁴ J. Adamowski, *Cmentarna komunikacja niewerbalna*, [w:] *Teksty kultury. Oblicza komunikacji XXI w.*, s. 373-380.

⁷⁵ <http://www.nekropolia.pl/> [dostęp 8.06.2010].

⁷⁶ Agnieszka Niesłuchowska, *Cmentarz w Internecie* [http://wiadomosci.wp.pl/kat,48996,page,2,title,Cmentarz-w-Internecie,wid,8573674,wiadomosc.html?ticaid=17da5&_tictsrn=3].

⁷⁷ Nie można określić liczby wszystkich takich nagrobków, ponieważ na różnych stronach różnie rozwiązano problem dotarcia do konkretnego nagrobka. Na przykład na stronie www.wirtualnycmentarz.pl można „zwiadzać” całe to wirtualne miejsce i odczytywać inskrypcje na kolejnych nagrobkach (odnalazłam tu w ten sposób 9 grobów należących do księży), natomiast na pozostałych portalach należy wpisać poszukiwane nazwisko w wyszukiwarce, w którą zaopatrzony jest każdy z wymienionych cmentarzy, a to powoduje, że aby znaleźć nagrobki duchownych, trzeba znać ich nazwiska.

być już samo przyjrzenie się kryteriom wyborów dokonywanych przez internautów, czyli ustalenie, których duchownych uhonorowali oni wirtualnymi nagrobkami. Okazuje się, że księża, których wirtualnymi nagrobkami uczczono w sposób indywidualny, można w zasadzie zaliczyć do sześciu grup.

Do pierwszej należą najwyżsi dostojnicy Kościoła, jak: papież Jan Paweł II⁸ i prymas Stefan Wyszyński⁹, ponadto kardynał Adam Stefan Sapieha¹⁰, arcybiskup Lusaki kardynał Adam Kozłowiecki¹¹, arcybiskup szczecińsko-kamieński Zbigniew Kamiński¹², biskup Ignacy Jeż¹³, biskup Stanisław Smoleński¹⁴.

Drugą grupę tworzą księża-literaci, poeci i kronikarze, zasłużeni dla historii literatury polskiej niezależnie od swego powołania, mianowicie ksiądz Jan Twardowski¹⁵, poeta Jan Paweł Woronicz¹⁶, kronikarz Wincenty Kadłubek¹⁷ i historyk Jan Długosz¹⁸.

W trzeciej grupie znajdują się osoby zasłużone dla Polski, powszechnie znane z kart podręczników historii, bohaterowie narodowi i działacze społeczni, jak: Piotr Ściegienny¹⁹, Ignacy Jan Skorupka²⁰ i Jerzy Popiełuszko²¹.

Nie zawsze łatwo wyznaczyć granicę między tą grupą a grupą czwartą, złożoną z wybitnych księży XX wieku, których nazwiska nie trafiły na karty podręczników historii Polski, ale w pewnych środowiskach są znane na skalę ponadregionalną, ogólnopolską. Należą do tej grupy m.in. księża: Zdzisław Peszkowski²²,

⁸ <http://miejscapamieci.pl/index.php?p=mogila&n=194>; <http://www.wirtualnymmentarz.pl/> [dostęp 27.03.2010].

⁹ <http://zaduszki.com/pamieci.php?mode=view&id=1678> [dostęp 27.03.2010].

¹⁰ <http://www.nekropolia.pl/kwatera/adamstefan-sapieha-409> [dostęp 8.06.2010].

¹¹ <http://www.nekropolia.pl/kwatera/adam-kozlowiecki-408> [dostęp 8.06.2010].

¹² <http://www.nekropolia.pl/kwatera/zbigniew-kaminski-261> [dostęp 8.06.2010].

¹³ <http://www.nekropolia.pl/kwatera/ignacy-jez-407> [dostęp 8.06.2010].

¹⁴ <http://zaduszki.com/pamieci.php?mode=view&id=1805> [dostęp 27.03.2010], [http://www.wirtualnymmentarz.pl/kwatera nr 1329](http://www.wirtualnymmentarz.pl/kwatera_nr_1329) [dostęp 8.06.2010].

¹⁵ <http://zaduszki.com/pamieci.php?mode=view&id=1418> [dostęp 27.03.2010].

¹⁶ <http://www.nekropolia.pl/kwatera/janpawel-woronicz-418> [dostęp 8.06.2010].

¹⁷ <http://www.nekropolia.pl/kwatera/wincenty-kadlubek-419> [dostęp 8.06.2010].

¹⁸ <http://miejscapamieci.pl/index.php?p=mogila&n=368> [dostęp 27.03.2010].

¹⁹ <http://miejscapamieci.pl/index.php?p=mogila&n=484> [dostęp 27.03.2010].

²⁰ <http://miejscapamieci.pl/index.php?p=mogila&n=241> [dostęp 27.03.2010].

²¹ <http://miejscapamieci.pl/index.php?p=mogila&n=314>; <http://zaduszki.com/pamieci.php?mode=view&id=488> [dostęp 27.03.2010].

²² <http://www.nekropolia.pl/kwatera/zdzislaw-peszowski-422> [dostęp 8.06.2010].

Wacław Karłowicz²³, Piotr Chojnacki²⁴, Jan Zieja²⁵, Jan Jaworski²⁶, Jan Albrecht²⁷, Giedymin Pilecki²⁸, Stanisław Sudol²⁹, Stefan Witczak³⁰.

Piąta grupa to księży, którzy zginęli 10 kwietnia 2010 roku w katastrofie pod Smoleńskiem: biskup połowy Wojska Polskiego Tadeusz Płoski³¹, rektor Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego ks. prof. Ryszard Rumianek³², kapelan Federacji Rodzin Katyńskich ksiądz Andrzej Kwasnik³³, kapelan Warszawskiej Rodziny Katyńskiej ksiądz Zdzisław Król³⁴, kapłan Ordynariatu Polowego Wojska Polskiego ksiądz Jan Osiniński³⁵, kapelan prezydenta RP ksiądz Roman Indrzejczyk³⁶, kapelan prezydenta Ryszarda Kaczorowskiego, duszpasterz londyńskiego środowiska Rodzin Katyńskich ksiądz Bronisław Gostomski³⁷, ojciec Józef Joniec SchP³⁸ oraz duchowni innych wyznań: arcybiskup prawosławny Miron Mirosław Chodakowski³⁹ oraz p.o. naczelnego kapelana ewangelickiego Wojska Polskiego ksiądz Adam Pilch⁴⁰.

Dopiero grupa szósta obejmuje „zwykłych” księży, znanych w swoich środowiskach, jak m.in.: Wojciech Blicharz⁴¹ (25.03.1942–31.10.2006), Zygmunt Trybowski⁴² (01.01.1937–25.12.2002), Władysław Michał [Owczarek]⁴³

²³ <http://www.nekropolia.pl/kwata/waclaw-karlowicz-415> [dostęp 8.06.2010].

²⁴ <http://www.nekropolia.pl/kwata/piotr-chojnacki-424> [dostęp 8.06.2010].

²⁵ <http://www.nekropolia.pl/kwata/jan-zieja-423> [dostęp 8.06.2010].

²⁶ <http://www.nekropolia.pl/kwata/jan-jaworski-421> [dostęp 8.06.2010].

²⁷ <http://www.nekropolia.pl/kwata/jan-albrecht-420> [dostęp 8.06.2010].

²⁸ <http://www.nekropolia.pl/kwata/giedymin-pilecki-417> [dostęp 8.06.2010].

²⁹ www.wirtualnycmentarz.pl, kwata nr 2040 [dostęp 8.06.2010].

³⁰ www.wirtualnycmentarz.pl, kwata nr 1318 [dostęp 8.06.2010].

³¹ <http://www.nekropolia.pl/kwata/tadeusz-ploski-208> [dostęp 8.06.2010].

³² <http://www.nekropolia.pl/kwata/ryszard-rumianek-212> [dostęp 8.06.2010].

³³ <http://www.nekropolia.pl/kwata/andrzej-kwasnik-189> [data dostępu 8.06.2010].

³⁴ <http://www.nekropolia.pl/kwata/zdzislaw-krol-186> [dostęp 8.06.2010].

³⁵ <http://www.nekropolia.pl/kwata/jan-osinski-203> [dostęp 8.06.2010].

³⁶ <http://www.wirtualnycmentarz.pl/>, kwata nr 2907 [dostęp 8.06.2010]; <http://www.nekropolia.pl/kwata/roman-indrzejczyk-173> [dostęp 8.06.2010].

³⁷ <http://www.wirtualnycmentarz.pl/>, kwata nr 2906 [dostęp 8.06.2010]; <http://www.nekropolia.pl/kwata/bronislaw-gostomski-171> [dostęp 8.06.2010].

³⁸ <http://www.nekropolia.pl/kwata/jozef-joniec-177> [dostęp 8.06.2010].

³⁹ <http://www.wirtualnycmentarz.pl/>, kwata nr 2897 [dostęp 8.06.2010]; <http://www.nekropolia.pl/kwata/miron-chodakowski-156> [dostęp 8.06.2010].

⁴⁰ <http://www.nekropolia.pl/kwata/adam-pilch-204> [dostęp 8.06.2010].

⁴¹ www.wirtualnycmentarz.pl, kwata nr 2391; <http://kswojciechblicharzsd.pamietajmy.com.pl/index.php> [dostęp 8.06.2010].

⁴² www.wirtualnycmentarz.pl, kwata nr 2414, http://www.e-cmentarz.pl/html_core/informacja/2414/ks.zygmunt_trybowski.html [dostęp 8.06.2010].

⁴³ www.wirtualnycmentarz.pl, kwata nr 2058 [dostęp 8.06.2010].

(25.06.1949–12.03.1997), Adam Kubisz (zm. 16.01.2009)⁴⁴, Roman Kostecki (5.12.1955–9.05.2009)⁴⁵, Józef Has (11.07.1842–15.04.1914)⁴⁶, Dariusz Buonalotti (13.08.1976–14.12.2008)⁴⁷, Jan Murkowski (22.10.1948–15.08.2005)⁴⁸, Stanisław Dudziński (28.12.1958–21.01.2003)⁴⁹, Henryk Pawełek (17.05.1947–29.06.2006)⁵⁰, Czesław Małyśa (1.07.1944–30.06.2007)⁵¹ i Leon Lisiewicz (5.06.1928–22.01.2010)⁵².

Oprócz nagrobków indywidualnych odnalazłam też wirtualne nagrobki i grobowce zbiorowe poświęcone wyłącznie księżom. W serwisie www.nekropolia.pl w kwaterze 426 znajduje się nagrobek poświęcony „księżom Kościoła katolickiego, którzy zostali zamordowani w lesie katyńskim 10 kwietnia 1940 roku”⁵³. Znajduje się na nim napis „Polscy Duchowni”, data „10.04.1940”, dopisek „Zginęli w Katyniu” oraz „Pokój ich Duszom”. W serwisie www.wirtualnycmentarz.pl dwa podobne do siebie grobowce czczą pamięć zmarłych w 2006 r. księży z archidiecezji lubelskiej. W wirtualnym grobowcu z napisem *Księża Archidiecezji Lubelskiej*⁵⁴ znajdują się wirtualne krypty 9 księży; „spoczywają” w nich: ks. Jan Strep (28.03.1941–30.09.2006), ks. Jan Chudzik (25.03.1942–10.09.2006), ks. Edward Pudełko (13.10.1938–7.09.2006), ks. Józef Pajórek (25.01.1914–25.08.2006), ks. Kazimierz Krakowiak (4.01.1931–10.05.2006), ks. Feliks Łojewski (23.12.1923–10.05.2006), ks. Jan Pruszkowski (1.01.1940–14.03.2006) i ks. Władysław Prężyna (20.06.1956–7.02.2006), ks. Kazimierz Wójtowicz (25.10.1930–03.01.2006). Wirtualny grobowiec z napisem *Archidiecezja Lubelska*⁵⁵ mieści wirtualne krypty 4 księży; są to: ks. Maciej Grajewski (17.06.1952–24.11.2006), ks. Tadeusz Brzyski (16.03.1929–8.11.2006), ks. Andrzej Tokarzewski (4.02.1938–17.10.2006) i ks. Jan Bolesta (1.01.1937–7.10.2006).

Osobno należy wspomnieć o wirtualnych grobowcach ofiar katastrofy 10 kwietnia 2010 r., w których niektóre wirtualne krypty należą do księży, jak w wypad-

⁴⁴ <http://www.zaduszki.com/pamieci.php?mode=view&id=3292> [dostęp 8.06.2010].

⁴⁵ <http://ksiazdkanonikromankostecki.pamietajmy.com.pl/index.php> [dostęp 8.06.2010].

⁴⁶ <http://ksjozefhas.pamietajmy.com.pl/index.php> [dostęp 8.06.2010].

⁴⁷ <http://ksiazdzdariuszbuonalotti.pamietajmy.com.pl/index.php> [dostęp 8.06.2010].

⁴⁸ <http://ksiazdkanonikjanmurkowski.pamietajmy.com.pl/index.php> [dostęp 8.06.2010].

⁴⁹ <http://ksiazdzstanislawdudziński.pamietajmy.com.pl/index.php> [dostęp 8.06.2010].

⁵⁰ <http://henrykpawełek.pamietajmy.com.pl/index.php> [dostęp 8.06.2010].

⁵¹ <http://ksiazdczeslawmalysa.pamietajmy.com.pl/index.php> [dostęp 8.06.2010].

⁵² <http://leonlisiewicz.pamietajmy.com.pl/index.php> [dostęp 8.06.2010].

⁵³ <http://www.nekropolia.pl/kwaterna/polscy-duchowni-426>.

⁵⁴ www.wirtualnycmentarz.pl, kwatery nr 1247 do nr 1255 [dostęp 13.04.2010].

⁵⁵ www.wirtualnycmentarz.pl, kwatery od nru 1243 do nru 1246 [dostęp 8.06.2010].

ku wirtualnego grobowca na stronie www.wirtualnycmentarz.pl z napisem *Ofiary katastrofy smoleńskiej*⁵⁶.

Księdzem, któremu na polskich wirtualnych cmentarzach poświęcono najwięcej wirtualnych nagrobków, jest niewątpliwie papież Jan Paweł II. Jego wirtualne nagrobki można odwiedzić na stronach www.wirtualnycmentarz.pl⁵⁷, www.nekropolia.pl⁵⁸ i www.zaduszki.pl⁵⁹, a na stronie www.pamietajmy.com.pl pojawia się aż 5 wirtualnych grobów papieża⁶⁰.

Dla wirtualnych nagrobków księży, podobnie jak dla wirtualnych nagrobków innych osób, charakterystyczne są różne właściwości zastosowanego przy ich „wznoszeniu” kodu werbalnego i niewerbalnego. Niektóre z tych właściwości w pewnym stopniu różnią wirtualne nagrobki księży od wirtualnych nagrobków innych zmarłych.

Pośród elementów kodu niewerbalnego współtworzącego symbolikę wirtualnych nagrobków księży taką rolę – przynajmniej na niektórych cmentarzach – odgrywa wybór typu wirtualnej przestrzeni cmentarnej, ogólnego typu architektonicznego nagrobka, rzeźby figuralnej, krzyża i nagrobnych znaków plastycznych, mniej istotne wydają się wybory dotyczące fotografii nagrobnej oraz żywej roślinności⁶¹, które raczej nie powinny różnić wirtualnych grobów osób duchownych od wirtualnych grobów osób świeckich.

Jeśli chodzi o typ wirtualnej przestrzeni cmentarnej, to różne miejsca wiecznego spoczynku, w tym cmentarz komunalny i chrześcijański, mamy do wyboru tylko na stronie www.wirtualnycmentarz.pl. Stawiając na tym cmentarzu pomnik osobie duchownej, internauci decydowali się na umieszczenie jej nagrobka na cmentarzu katolickim.

Jeśli chodzi o typ architektoniczny nagrobka, to na wszystkich wirtualnych cmentarzach dominują proste, niewyróżniające się niczym szczególnym groby z krzyżami. Jedyнным nagrobkiem księżowskim nieoznaczonym symbolem religijnym jest wirtualny grób Karola Józefa Wojtyły⁶² na www.wirtualnycmentarz.pl, na którym widnieje tylko jego podobizna.

Pośród elementów kodu niewerbalnego warto też osobną uwagę poświęcić dodatkowym multimedialnym znakom pamięci, będącym elementami wirtualnego nagrobka, a niemających dotąd odpowiednika wśród nagrobków wznoszo-

⁵⁶ <http://www.wirtualnycmentarz.pl/>, kwatery od nru 2863 do nru 2913 [dostęp 8.06.2010].

⁵⁷ Kwatery nr 1080 *Karol Józef Wojtyła* [dostęp 13.04.2010].

⁵⁸ <http://www.nekropolia.pl/kwaterna/karol-wojtyla-411> [dostęp 8.06.2010].

⁵⁹ <http://www.zaduszki.com/pamieci.php?mode=view&id=250> [dostęp 13.04.2010].

⁶⁰ <http://pamietajmy.com.pl/index.php?m=Obituaries&a=List> [dostęp 13.04.2010].

⁶¹ Por. J. Adamowski, op. cit.

⁶² www.wirtualnycmentarz.pl, kwatery nr 1080 [dostęp 13.04.2010].

nych w świecie rzeczywistym. Zwraca uwagę, że przy żadnym z wirtualnych nagrobków księży nie odnalazłam filmu poświęconego zmarłemu, choć niektóre wirtualne cmentarze dają taką możliwość i w wypadku osób świeckich są one niekiedy wykorzystywane.

Jeśli chodzi o znaki kodu werbalnego „języka żałoby” wirtualnych cmentarzy, to zasadniczą częścią struktury wirtualnego nagrobka stanowi – podobnie jak w wypadku zwykłych cmentarzy – tablica inskrypcyjna. Inskrypcje na wirtualnych nagrobkach księży nie różnią się zasadniczo od pozostałych wirtualnych tablic nagrobnych. Możemy wyróżnić w nich następujące komponenty tekstowe⁶³:

1. onomastyczne, obejmujące podstawowe dane onomastyczne identyfikujące zmarłego;
2. biograficzne, w wersji podstawowej obejmujące informacje o latach życia, w wersji rozszerzonej – również mniej lub bardziej rozbudowany życiorys;
3. poetycko-modlitewne, np. *Spokój Jego Duszy czy Wieczny odpoczynek racz mu dać Panie, a światłość wiekuista niech mu świeci na wieki. Amen.*

W wypadku komponentu onomastycznego wirtualnych inskrypcji poświęconych kapłanom uwagę zwraca przede wszystkim obecność i pozycja wyrazu informującego, że zmarły był księdzem. Warto podkreślić, że cmentarze wirtualne rządzą się w zakresie doboru danych dotyczących zmarłego swoimi prawami. Na stronie www.wirtualnycmentarz.pl fundator nie ma wpływu na kolejność umieszczania danych, podczas gdy na pozostałych badanych wirtualnych cmentarzach – ma taką możliwość, w związku z czym występuje tu pełna dowolność w ich zapisie. Ponieważ polska etykieta przewiduje, że wyraz *ksiądz* powinien poprzedzać imię i nazwisko duchownego, osoby projektujące wirtualne inskrypcje poświęcone pamięci zmarłych księży dopisują zazwyczaj wyraz informujący, że zmarły był księdzem, do danych onomastycznych, np. *ks. Jan Chudzik*. Najpopularniejszą formą zapisu występującą na nagrobkach osób duchownych jest skrót *ks.*, np. *ks. Józef Penkowski*. Innym skrótem stosowanym w tej pozycji jest *bp*, np. *bp Stanisław Smoleński*. Nie wszystkie jednak wirtualne nagrobki księży zawierają w tym miejscu informację o tym, że zmarły był kapłanem. Stosunkowo często informacja ta pojawia się dopiero w biografii stanowiącej dodatkowy element wirtualnego nagrobka, na przykład w wypadku nagrobków księży Piotra Chojnackiego, Jana Ziei, Zdzisława Peszkowskiego, Jana Jaworskiego na www.nekropolia.pl. Niekiedy, na przykład w wypadku nagrobka księdza Romana Indrzejczaka na www.nekropolia.pl, o tym, kim był zmarły, można się domyślić z zamieszczonego na nagrobku zdjęcia przedstawiającego kapłana w koloracie.

Drugim interesującym problemem jest identyfikacja onomastyczna papieża Polaka, noszącego imię papieskie *Jan Paweł II* oraz imię i nazwisko *Karol Woj-*

⁶³ K. Długosz, *Inskrypcje nagrobne z Pomorza Zachodniego w ujęciu językoznawczym*, Wydawnictwa Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, Szczecin 1991, s. 66.

tyła. Na większości wirtualnych tablic nagrobnych zostały podane obie informacje, przy czym występują one w dwóch wersjach ze względu na szyk: *Jan Paweł II Karol Wojtyła*⁶⁴ oraz *Karol Wojtyła Jan Paweł II*⁶⁵. Na wirtualnym cmentarzu www.miejscapamieci.pl jako *Jan Paweł II* spoczywa papież Polak, natomiast jako *Karol Wojtyła*⁶⁶ – jego ojciec.

W wirtualnych inskrypcjach poświęconych osobom duchownym, podobnie jak w przypadku innych zmarłych, pojawić się mogą: imię, nazwisko, data narodzin i śmierci, ewentualnie liczba przeżytych lat. W wypadku najwyższych dostojników Kościoła pojawiają się szczególne daty, które są elementem – umieszczonego przy nagrobku – życiorysu⁶⁷. Takie wyczerpujące biografie możemy przeczytać, odwiedzając grób Jana Pawła II czy Stefana Wyszyńskiego. Fundator, który umieści dane zmarłego księdza w serwisach www.miejscapamieci.pl czy www.zaduszki.pl, może też napisać modlitwę lub list, zostawić inny wpis, uzupełnić życiorys, dodać do albumu zdjęcia albo zobaczyć zdjęcie rzeczywistego grobu zmarłego⁶⁸.

Na wirtualnych grobach osób świeckich pojawić się może oprócz imienia i nazwiska również informacja o stopniu pokrewieństwa osoby, która ufundowała zmarłemu wirtualny pomnik. W przypadku nagrobków księży nie spotkałam na żadnym grobie nawet inicjałów fundatora.

Wśród inskrypcji poetyckich umieszczanych na wirtualnych nagrobkach osób duchownych można natomiast odnaleźć fragmenty modlitw (na forach), które przeplatają się z fragmentami różnych utworów czy sentencji, zarówno o charakterze religijnym, jak i świeckim. Im bardziej znany i zasłużony jest duchowny, któremu poświęcono wirtualny nagrobek, tym bardziej rozbudowane bywają inskrypcje poetycko-modlitewne. Na przykład na tablicach poświęconych Janowi Pawłowi II na www.pamietajmy.com.pl umieszczono słowa jego autorstwa: *Bywa nieraz, że stajemy w obliczu prawd, dla których brakuje słów*⁶⁹ i *Nie żyje się, nie kocha się, nie umiera się – na próbę*⁷⁰. Oprócz tego przy grobie papieża odwiedzająca zamieściła wpis: *Ojciec Święty, który jesteś w niebie. Módl się za nami. A my będziemy modlić się do Ciebie*⁷¹.

⁶⁴ <http://www.zaduszki.com/pamieci.php?mode=view&id=250> [dostęp 13.04.2010].

⁶⁵ <http://www.miejscapamieci.pl/index.php?p=mogila&n=194&a=ksiega#down> oraz www.wirtualnycmentarz.pl kwatery 1080 [dostęp 13.04.2010].

⁶⁶ <http://www.miejscapamieci.pl/index.php?p=mogila&n=353> [dostęp 13.04.2010].

⁶⁷ <http://www.miejscapamieci.pl/index.php?p=mogila&n=353> [dostęp 13.04.2010].

⁶⁸ <http://www.miejscapamieci.pl/index.php?p=mogila&n=194> [dostęp 13.04.2010].

⁶⁹ <http://karolwojtyla.pamietajmy.com.pl/index.php> [dostęp 13.04.2010].

⁷⁰ <http://karolwojtyla2.pamietajmy.com.pl/index.php> [dostęp 13.04.2010].

⁷¹ <http://www.miejscapamieci.pl/index.php?p=mogila&n=194&a=ksiega#down> [dostęp 13.04.2010].

Na grobie ks. Jana Twardowskiego na stronie www.pamietajmy.com.pl fundator zdecydował się – jak łatwo można się domyślić – na umieszczenie najsłynniejszej sentencji pochodzącej z wierszy tego poety: *Uczmy się kochać ludzi tak szybko odchodzą*⁷². Ale na nagrobku księdza Twardowskiego znajdującym się na portalu www.zaduszki.pl już nie przeczytamy tej sentencji⁷³, lecz umieszczono tam formułę modlitewną *Pokój Jego Duszy* oraz fragment modlitwy: *Wieczny odpoczynek racz mu dać Panie, a światłość wiekuista niech mu świeci. Amen*. Natomiast na grobach znajdujących się na www.wirtualnycmentarz.pl nie znajdziemy żadnych formuł poetycko-modlitewnych, ponieważ administrator strony nie umieścił takiej opcji na portalu.

Porównując nagrobki księży z pozostałymi nagrobkami wirtualnymi, można zauważyć, że w większości nie różnią się one niczym od wirtualnych nagrobków poświęconych innym zmarłym.

Najważniejsza różnica – poza tym, że na niektórych z tych nagrobków widnieje skrót *ks.* – polega na tym, że właśnie w przypadku niektórych duchownych internauci najczęściej korzystają z dodatkowych opcji, które oferują wirtualne nekropolie. Odwiedzając groby Jana Pawła II czy księdza Józefa Tischnera, zapalają przy tych grobach znicze, umieszczają wpisy, wznoszą modlitwę za zmarłego lub piszą do niego listy. Na przykład na jednym z nagrobków Jana Pawła II znalazło się wirtualne podziękowanie: *Dziękuję Ci za to, że przede wszystkim byłeś człowiekiem i pokazałeś na czym polega człowieczeństwo*⁷⁴. Najwięcej wirtualnych świec pali się przy grobie papieża Jana Pawła II.

Duchowni, bez względu na to, jakie były ich poglądy na temat współczesnych metod kulturowania pamięci, stali się częstymi bohaterami nagrobków na wirtualnych cmentarzach, a że cmentarze te zyskują coraz więcej zwolenników, można przypuszczać, że będzie również wzrastała liczba nagrobków poświęconych księżom. Użytkownicy Internetu zaliczają bowiem wielu znanych sobie duchownych do osób, które – jak czytamy w reklamie wirtualnego cmentarza – „odeszły z tego świata, ale były godne by wspomnienia o nich poznały miliony”⁷⁵. Zechcą więc na pewno „w nowoczesny sposób uczcić pamięć tych, którzy odeszli”⁷⁶, i w przekonaniu, że jak inne bliskie nam osoby lubiani przez nich księża „żyją, dopóki żyje w nas pamięć o nich”, będą tworzyć „dla nich trwałą i piękną ostoję, dzięki której będą mogli być wciąż blisko...”⁷⁷.

⁷² <http://kspralatlantwardowski.pamietajmy.com.pl/index.php> [14.04.2010].

⁷³ <http://www.zaduszki.com/pamieci.php?mode=view&id=1418> [14.04.2010].

⁷⁴ <http://www.miejscapamieci.pl/index.php?p=mogila&n=194&a=ksiega#down> [14.04.2010].

⁷⁵ <http://turystyka.region.com.pl/wpis/11817>.

⁷⁶ *Ibidem*.

⁷⁷ <http://virtualheaven.pl/> [dostęp 8.06.2010].

Summary

Virtual Cemetery is today a place of memory. Every an Internet user has the opportunity to visit and-most importantly-to found among others virtual tombstone for spiritual person and anybody can use with these services as: www.wirtualnycmentarz.pl, www.virtualheaven.pl, www.nekropolia.pl, www.zaduszki.pl or www.miejscapamieci.pl.

One of the elements that creators of virtual cemeteries must take into account in their design, there are religious or not religious character. Religious or non-religious character of the virtual cemetery, just like a traditional cemetery, located in the real world, involves symbolic functioning in two types of codes: verbal and nonverbal.

Among the frequent visitors are virtual cemeteries and those who opted for „founds” tombstones for spiritual person. Why we can encounter tombstones: ordinary priests, bishops, priests-poets and the highest dignitaries of the church, like Pope John Paul II. Virtual Cemetery definitely is not a holy place or even the devoted. The formation of such sites on the Internet is a manifestation of the secularization of the virtual cemeteries. The more famous and well deserved ecclesiastical dignitary got the more extended inscriptions. The clergy, no matter what they had views on modern methods of cultivation of the memory-unintentionally become part of a virtual cemetery, which by its nature becoming more and more followers.